

svakodne- vica igre nasilja

Dragan Koković: Doba nasilja i sport, »Sport's World« i »Ok«, Novi Sad, 1990, str. 160

jovan gagrica

Za sociologiju sporta i izdavačke poduhvate koji prate ovu, kod nas izvesno još nestasalu sociološku disciplinu, protekla godina će verovatno zadugo predstavljati pravi presedan. I to presedan u dvostrukom smislu. Najpre, potkraj godine upriličena nam je mogućnost da se upoznamo sa dve seriozne knjige iz sociologije sporta, domaćih autora. A zatim, ove dve knjige, objavljene u razmaku od svega nekoliko meseci, i naslovom i sadržinom zahvataju veoma bliske, često i istovetne tematsko-problemske sklopove, svodive na zajedničke imenitelje — nasilje i sport u savremenom svetu, uključujući, naravno, i naše prilike.

Splitski sociolog **Srdan Vrcan**, u knjizi **Sport i nasilje danas u nas** (Naprijed, Zagreb, 1990), zasekao je u društvene korene nasilja u savremenom svetu — sportu i izvan njega. Istražujući prilike kod nas, Vrcan se naročito usredsredio na nasilje sportske publike, eskalaciju nasilničkog ponašanja, društveni položaj omladine, sport kao prodženu ruku politike, itd. Prevažidno sociološki istraživački postupak omogućava Vrcanu da pronikne u opštedruštvene i specifično sportske uslove, činioce i funkcije nasilja. Skala »faktora nasilja« varira tako od duboke i dugotrajne društvene krize i svakodnevnog obesmišljavanja života do grube komercijalizacije i traganja za individualnim i grupnim subjektivitetom i identitetom.

S knjigom **Dragana Kokovića** (inače profesora sociologije kulture na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu) **Doba nasilja i sport** ovaj prvenstveno sociološki kontekst analize nasilja i sporta se širi. Makar i ovlaš, širi se kako u pogledu teorijskog i disciplinarnog dimenzioniranja značenja i sadržaja pojma nasilja, tako i u nastojanju da se ova pojmovna višeznačnost i sadržajna »razlivenost« pokažu transparentnim prilikom provođenja analize nasilja u sportu.

»Pred licem totalnog nasilja čovečanstvo nije izmislilo ništa sigurnije no da posmatra i čuti.« Uzimajući ovaj pomalo ciničan prekor poljskog pisca **Kazimježa Brandisa** za moto svoje knjige, Koković se lađa teorijski nimalo lakog zadatka. »Ontologizacija« pojma nasilja uistinu se čini ključnom za razumevanje njegove antropološke, filozofske, sociološke, političke, psihološke i kulturološke + istorijsko-civilizacijske suštine. No ujedno je to sklizak put sa kojeg se lako posrće bilo u rukavce »nad-disciplinarne« površnosti, bilo u vrtložne dubine disciplinarne posebnosti.

Čini nam se, međutim, da autor uglavnom uspešno ispunjava preuzeti zadatak u prvom delu knjige koji nosi naslov »Nasilje svakodnevice — između eksplozije životne snage i ludila«. Pojmovnu višeznačnost i sadržajnu višeslojnost nasilja Koković utemeljuje na manje ili više eksplicitnim stavovima i stanovištima uglednih imena društvene teorije (Frojd, From, Markuze, Moren, Benedikt, Maslov, Mamford, Veblen, Lipovecki, itd.). Zanatska revnost koju autor pri tome pokazuje može zavesti na pomisao da on na momente gubi nit sopstvene nakane i pluta teorijskim prostranstvima što se pružaju unedogled. No tek kad se domognemo celovitijeg uvida u raznovrsne odredbe i istorijski prepoznatljive oblike nasilja, biva nam

shvatljivim autorovo razložno nastojanje da ukrsti mnoga, čak i prividno ili stvarno surpotstavljena stanovišta. Iako se, dakle, čini da autor »progovara iz pozadine«, njegovi nenametljivi iskazi i tvrdnje upravo posvedočuju da on, zajedno sa čitaocem, još jednom rekapitulira ono o nasilju duboko, već mišljeno i pregnatno saopšteno. To mu omogućava da predočena stanovišta nadgradi sopstvenim. Autor to i čini, istina, više u vidu pronicljivih opaski, kritičkih zapažanja, teorijsko-hipotetičkih naznaka i misaono otvorenih svodnih stavova, nego u obliku sistematskih, logičko-metodološki i teorijski strogih izlaganja. Zapravo, ne vara li nas utisak, u prvom delu knjige autoru je i stalo do toga da multidisciplinarno, pojmovno-teorijski naznači obrise nasilja u našem dobu, te da bi tako zahvaćeno teorijsko stanovište proverio na posebnom području svakodnevice — sportu.

Lako ćemo se složiti sa autorom u oceni da je nasilje u modernom dobu i ovom civilizacijskom trenutku bezmalo »neukročena goropad«. Jedan od »sintetičkih sindroma« današnje »bolesti« čovečanstva jeste sve očitije »svikavanje na nasilje; svakodnevno postajemo gledaoci užasa, strahota pogubljenja i ubistva. Mirenje sa nasiljem, na žalost, znači izneveravanje etike, krah racionalizma i nastupanje cinizma« (str. 20).

Da bi mogli odgovoriti na pitanje, »kako ukrotiti goropad«, valja nam poznavati uzroke i puteve kojima se stiže od, čoveku biološki i antropološki svojstvene, agresije do »svetkovine nasilja« (str. 23-37). Valja nam takođe znati kako istorijski genuzu nasilja — sve dokle u prošlost sežu znani nam tragovi čovekovog obitavanja u zajednici — prate dva, koliko protivrečna toliko i međusobno uslovljena procesa: podsticanja i obuzdavanja nasilja (str. 39-50). Podela na takozvano »divlje« i »moderno nasilje« sadrži u sebi ideju »procesa civilizacije«, kojeg karakteriše »potiskivanje fizičkog nasilja«. Zapravo, davnašnje oblike nasilja (prinuda, brutalnost, prevara, osveta, lukavstvo...) i mehanizme preventivnog sprečavanja i obuzdavanja nasilja (obredi, rituali, običajne i moralne norme, samokontrola...) vremenom sve više bivaju potiskivani »monopolizacijom zakonitog nasilja«. Moderna država stasava u savremenog Levijatana, ogrnutog blistavom togom »vladavine prava« ispod koje se neprestano množe sve teže uhvatljive poluge vidljive i nevidljive, institucionalne i neinstitutionalne, legitimne i nelegitimne, javne i privatne moći.

Ovu bitnu odrednicu modernog društva lakonski sažima Đuro Sušnjić u nadahnutom predgovoru Kokovićevoj knjizi: »Život se ogolio na čiste odnose moći. Moć je vidljiva samo u svojim posledicama: one su dokaz postojanja moći« (**Otvoreno i prikrieno nasilje** — predgovor, str. 13).

Odistu, koncentrišuća moć, ovako ili onako isisana iz pora čovekovog društvenog života i izmaknuta ispod njegove osobne i institucionalne kontrole, pokazuje svoje strokuro lice »kultnog nasilja«. Zavodljivo lice **kulta moći** — samrtno ozbiljno smrknuto iza krinke šarenih laža, potajnih nada, »većito izglednih« obećanja, varljivog oblja i iščašenosti do slepote Svetog Egoizma — sve više zadobija rošavo nalje u **moći kulta** (»istine«, »ideje«, »interesa«, »vrednosti«, »mesije«, »nacije«, »krvi i tla«...). Naliče je to, štaviše, gorgonski iskeženo do podmuklih pretnji, grozomornog straha, duhovne tiranije, fizičke prinude i svirepog nasilja nad telom i dušom.

I na prirodi i na čoveku današnjice sve su brojniji, sve dublji i sve pogubniji ožiljci uspona jedne vidilizacije, možda već danas posustale pred sopstvenom neizvesnošću. Civilizacije koja — oholo rušeći kultove neba i zemlje, slavodobino trgajući tajne sa prirode i čoveka, drsko prokazujući neproračunljivu »metafizičku« sveta života — (svojim dostignućima uprkos ili baš zahvaljujući njima) nije uspela da obuzda kult moći, da reši enigmnu enormnog nasilja i prizove stvarnosti svakodnevice vrednost i smisao ljudskog življenja. Ne čudi stoga da svet podjarmljen principu moći (novca, tehnike, oružja, autoriteta...) omogućava da se antropološke crte nasilja umnože u, kako reče Moren, »kult nasilja«, u »poludelo nasilje« koje se može suzbiti samo »nasiljem revolta«.

Možda sportskim **borilištima**, tim gladijatorskim arenama našeg vremena, i hrupi »nasilje

revolta« koje, ne osveštavajući svoje ljudske izazove i mogućnosti, biva iznova samo još jedan slučaj »poludelog nasilja«?!

Baš u drugom delu knjige (**Nasilje u sportu — od uplitanja gomile do farmakološke Golgote**) autor nastoji da uz pomoć analize teorijskih i empirijskih uvida u bitne društvene, ekonomske i kulturne mene u sportu i oko njega, ostavi što manje mesta za nedoumice u odrešitost odgovora na postavljeno pitanje.

Sve dublja uronjenost sporta u procese bujanja savremenog društva, štaviše, njegova sve čvršća uraslost u socio-ekonomske i kulturno-psihološke temelje tog društva, vodi tim većem rascepu između izvorne prirode sporta i njegovih današnjih bitnih društvenih funkcija. Možda ovu rascepljenost najbolje ilustruju dva autorova iskaza. Prvi iskaz: »Sport je jedan od načina na koji čovek susreće drugog čoveka« (str. 75). Drugi iskaz: »Rezultati se postižu na račun gubitka ljudskog identiteta« (str. 76). Zar već okolnost što se ni tekstualno baš ne vidi po čemu se to ova dva iskaza tiču istog — sporta, ne govori dovoljno o bezobzirnoj i višestruko pervertiranoj (zlo)upotrebi sporta danas!

Širenje nasilja u sportu do već udomaćenog vandalizma, okrutnosti i kolektivno histerične, pomračene agresivnosti za autora se javlja kao svojevrsno ogledalo društvene krize (**Društvena kriza — ogledalo nasilja u sportu**).

Društvena kriza je u bitnom i kriza vrednosti (**Kriza vrednosti i nasilje**), a pervertiranost potreba i vrednosti u sportu vodi paradoksalnom zaključku: »što je veća kriza vrednosti, veća su sportska dostignuća i rezultati« (str. 76). »Sport bez igre« se promeće u svoju instrumentalizovanu suprotnost — **medij spektakla** koji je postao »dominantni oblik izražavanja kulture«. Spektakla opet nema bez mitova i obreda. Ovako shvaćenog i podsticanog sporta je najmanje na sportskim terenima i takmičarskim igrama: područja konfekcijske komercijalizacije i tribalne ritualizacije sporta u masovni spektakl neprestano se šire, prepelvaljujući sumornu svakodnevicu života (**Moderni sportski ritual — navijači u napadu**). Koković s razlogom primećuje: »sport dobija na značaju kao ritual stabilnosti u inače nestabilnom i protivrečnom svetu« (str. 88). Prepušten diktatu porobljavajuće proizvodnje i besomučne bezlične potrošnje, moderni individuum se grčevito čupa iz kala nepodnošljive osame i bar na trenutke, bez uestezanja i ostatka, su-novraćuje se u »toplu utrobu« gomile, koja mu podaruje »moć jednakosti i osloboda od svakodnevnih staga **iznormiranog**, »preobziromog«, odgovornog i sankcionisanog života (**Psihologija gomile — zastrašujući nalet mračnih strasti**).

Puko utapanje u gomilu, međutim, nije dovoljna nadoknada za osujećeni identitet: vaskrsavaju stoga »plemenska« znamenja i obredna folkloristika (Najvljanje — od florkora do nasilništva). Glad za »identitetom« dalje vodi do etno-folkloru. Ukršteni sa takmičarskim imperativom pobe (**Nasilje i imperativ pobe — pobednik dobija sve!**) zagadenjem politike i sporta nacionalizmom, oblikuju lanac koji se izvesno završava apsurdnim sunovratom sporta u prethodnicu uigravanja građanskog rata.

Bar kad je reč o nasilju i sportu, krug je tako gotovo beznadežno zatvoren. Uhvaćen u mrežu samvrhovitosti sveta moći i novca (**Komercijalizacija sporta — novac bratimi nemogućnosti**), sport je izgubio (ili bar sve bezocijnije gubi) autentičnu prirodu i samosvrhu i u biti postao nezaobilazan segment proizvodnog pogona sveta kapitala. Gubeći dušu posebnog vida ljudske komunikacije u kojoj se neposredno suočavaju i artikuliraju čovekove fizičke i emocionalno-intelektualne mogućnosti i vrline, sport je zapao u svoju negaciju: u oblik takmičarsko-komercijalnog drila čije »unutrašnje nasilje« tek je neznatna grudva snega oko koje se hvata ogromni usov posvemašnjeg društvenog nasilja.

Nema stoga nikakvog razloga da se, načelno, ne pridružimo autorovom zalaganju u zaključnom razmatranju: valja istrajvati na »progono nasilja i povratku igri«. Kažemo načelno, jer za iole teorijski i iskustveno utemeljeno osveštavanje odsudnosti društvene potrebe, društvenog interesa i projekta društvenog delovanja ka ovom mogućem civilizacijskom horizontu početno bi dobro došla bar posebna zamašnija studija. □□□